

ДЕТСКОТО ТВОРЧЕСТВО В НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Диана Василева Шотева

Средно училище „Поп Минчо Кънчев“

Резюме: В съвременните условия философи, социолози, учители, психолози обръщат внимание на проблема за творчеството и творческата личност. Убедително е доказано, че залаганията на творческите способности са присъщи на всеки човек и всяко нормално дете. Разликата се крие само в мащаба на постиженията и тяхната социална значимост. Важен е изводът на психолого-педагогическата наука, че творческите способности трябва да се развиват от най-ранна възраст. В педагогиката се смята за доказано, че ако не се започне да се преподава творческа дейност от достатъчно ранна възраст, тогава детето ще претърпи щети, които е трудно да бъдат заменени през следващите години. Следователно, творчеството трябва да се преподава от ранна възраст, то е това на което детето може да се научи.

Ключови думи: детско творчество, начална училищна възраст, въображение, фантазия

CHILDREN'S CREATIVITY AT PRIMARY SCHOOL AGE

Diana Vasileva Shoteva

Abstract: In modern conditions, philosophers, sociologists, teachers, psychologists pay attention to the problem of creativity and the creative personality. It has been convincingly proven that the stakes of creative abilities are inherent in every person, every normal child. The difference lies only in the scale of achievements and their social significance. The conclusion of psychological and pedagogical science is important, that creative abilities must be developed from an early age. In pedagogy, it is considered proven that if creative activity is not taught from an early enough age, then the child will suffer damage that is difficult to replace in the following years. Therefore, creativity should be taught from early childhood, it is what a child can learn.

Keywords: children's creativity, primary school age, imagination, fantasy

Увод

Още Пикасо беше казал, че всяко дете е творец. Аз силно вярвам в тези думи и смятам, че е нужно да успеем да запазим и доразвием творческия потенциал. Всеки човек се ражда с уникални способности и таланти. Творческият потенциал на личността е във всеки, но не всеки се стреми да го доразвива. Въображението се ражда и разгръща в творчеството. Това налага усилията да се насочат към активизиране и развитие на въображението и творческите способности още от най-ранна възраст.

Стимулирането и развитието на въображението у подрастващите е важна задача за всеки педагог. Децата трябва да бъдат насърчавани към прояви на новаторство, към експериментиране и фантазиране. Те трябва да се учат да мислят самостоятелно и да

изразяват собствено мнение и отношение. Още от малки на тях трябва да им се разказват приказки, четат стихове, да им се дават книжки с различни рисунки, пъзели и т.н. От богатството на въображението зависи развитието и пълноценното протичане на различните видове дейности, които детето извършва, а оттам и формирането на неговата личност. Най-голямо значение за детето обаче има развитието на творческото въображение. То, наред с мисленето, са най-важните психически познавателни процеси, които са в постоянно взаимодействие, както в обучението, така и в живота. Айнщайн дори смята, че въображението е по-важно от знанието. Знанието ограничава, въображението обхваща целия свят. Когато си дадем сметка, колко далече е стигнало човечеството след пещерната ера, силата на въображението се усеща в пълен мащаб (Айнщайн). Огромно е влиянието на творческото въображение върху духовното формиране на личността. То въздейства, не само върху този, който го създава, но и върху този който го възприема и преживява. Редица автори говорят за значимостта в развитието на творческото въображение. Според Пл. Легкоступ, например, творческата дейност е тясно свързана с естетическото възприятие и неговите задачи, а именно: създаване на умения у децата да възприемат красивото и околната действителност, върху основата на естетическите възприятия да се развиват естетически чувства; възпитаване на интерес и потребност от контакти с различни дялове на изкуството – художествената литература, музика, изобразително изкуство (Легкоступ, 1996).

Основен текст

Важно условие за активиране на мисловната и творческа дейност у децата е разширяване кръга на представите на малкия човек. Тук е съществената роля на учителя. Той е този, който с помощта на родителите, активно участва в развитието на детското въображение и творчески способности.

Психолозите разглеждайки детското творчество обръщат повече внимание на съвременното идентифициране на способностите на учениците за определен тип творчество, установеното ниво на тяхното формиране и последователността на развитие. С други думи, психолозите разполагат с важни методи за правилно диагностициране на творческите способности на учениците, които ще помогнат да се разбере при какъв вид дейност и при какви условия учениците ще могат да се изразяват най-продуктивно (Яковлев, 2005).

Като се вземат предвид педагогическите и психологическите гледни точки, творческото възприятие у децата в начална училищна възраст е ефективно средство за възпитание, целенасочен процес на обучение и развитие на творческите способности на учениците в резултат на създаването на материални предмети с признаци на полезност и новост (Маркова 1983, стр.30-44).

В психологическата и педагогическата литература по този въпрос се дават дефиниция на понятието творческа дейност. Използват се различни термини:

- Познанието е образователната дейност на ученика, разбира се като процес на творческа дейност, която формира неговите знания.

Трансформацията е творческа дейност на учениците, която е обобщение на основни знания, които служат като развиващо начало за получаване на нови образователни и специални знания.

- Създаването е творческа дейност, която включва изграждането на образователни продукти в изучаваните области от учениците (Виготски, 1997).

Творческото приложение на знанията е дейност на учениците, която включва въвеждането от ученика на собствените му мисли при прилагане на знанията на практика.

Всичко това дава възможност да се дефинира понятието „творческа дейност у по-малките ученици“: продуктивна форма на дейност на ученици от началното училище, насочена към овладяване на творческия опит за познаване, създаване, преобразуване, използване на предмети на материалната и духовна култура в ново качество в процеса на образователната дейност, организирана в сътрудничество с учителя.

Е. Василева изказва становище, според което творческата работа на учениците е свързана с осъществяването на конкретни интелектуални усилия: реструктуриране, трансформиране, изследване, комбинирание и оттам обогатяване на знанията и уменията. Повишава се интелектуалната и психическата активност, осъзнаването на действията, рефлексивното им поведение, мобилизацията на собствените им сили за преодоляване на трудности, осъществяването на самоконтрол, самопроверка и самооценка на действията и постиженията (Василева 2004, стр.7-17).

Творчеството на учителя в урока и творческите способности на ученика са взаимосвързани, както двата субекта /учител и ученик/ са свързани в единния процес на обучението. Творецът в учителя е способен да провокира изследователя в ученика и да го превърне в последовател.

Когнитивната мотивация на творчеството у по-малките ученици се проявява под формата на търсеща активност, по-висока чувствителност, чувствителност към новостта на стимула, ситуацията, откриване на новото в обикновеното, висока селективност по отношение на новото (предмет, качество) (Огородникова, 2002).

Учените отбелязват динамиката на самата изследователска дейност на детското творчество. До 7-8-годишна възраст креативността на по-младия ученик често се изразява под формата на самостоятелно поставени въпроси и проблеми във връзка с новото, непознато, а изследователският обхват на учениците се разширява.

Това води до факта, че още в начална училищна възраст основният компонент на творчеството става проблематичен, което осигурява постоянна отвореност на детето към новото и изостря желанието за търсене на несъответствия и противоречия. (Таблица 1).

Таблица 1. Психолого-педагогическа характеристика на началната училищна възраст

Психолого-педагогически особености на началната училищна възраст	Водеща дейност	Новообразувания в начална училищна възраст
<ul style="list-style-type: none"> • в системата на отношенията се появява учител („възрастен чужд“), който е безспорен авторитет; • в този период детето за първи път се сблъсква със система от строги културни изисквания, наложени от учителя, с които, детето влиза в 	<p>Водещата дейност е учебната. Насочва детето към себе си, изисква размисъл, оценка на това „какъв съм бил“ и „какъв съм станал“.</p>	<p>Новообразувания:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. формиране на теоретично мислене; 2. рефлексията като осъзнаване на собствените промени; 3. способност за планиране. <p>Интелектът опосредства развитието на всички други функции: има интелектуализация на всички психични</p>

<p>конфликт с „обществото“ (в същото време не може да получи емоционална подкрепа, както в семейството) ;</p> <ul style="list-style-type: none"> • детето става обект на оценка и не се оценява продуктът на неговия труд, а то самото; • отношенията с връстниците преминават от сферата на личните предпочитания към сферата на партньорството; • преодолява се реализмът на мисленето, което дава възможност да се видят модели, които не са представени от гледна точка на възприятието. 		<p>процеси, тяхното осъзнаване и произвол. Така паметта придобива подчертан когнитивен характер. Това се дължи на факта, че детето започва да осъзнава специална мнемонична задача и отделя тази задача от всяка друга. В началната училищна възраст има интензивно формиране на техники за запаметяване. В областта на възприятието има преход от неволното възприемане на предучилищна възраст към целенасочено доброволно наблюдение на обект, който е предмет на конкретна задача. Има и развитие на волевите процеси.</p>
---	--	--

Решаването на предложените и самостоятелно открити проблеми в детското творчество често е придружено от проява на оригиналност. Това е друг важен компонент на творчеството, изразяващ степента на несходство, нестандартност, необичайност (Фридман, 1998).

В психологическата и педагогическата наука многократно се отбелязва, че сега, в условията на бързо нарастваща информация, развитието и активирането на творческото мислене е от особено значение. Творчеството се изразява в предлагането на нова, смислена и стойностна идея. В този смисъл творчеството намира своето място в онзи вид формална организация на единството между дейността на учителя и дейността на ученика, т.е. в урока. Според Ш. Амонашвили най-вярната педагогическа позиция е, че децата трябва да се обичат със сърцето на учителя, а за да ги обичаме така, нужно е да се учим как трябва да проявяваме тази обич. Всеки училищен ден, всеки урок трябва да бъде осмислен от учителя като подарък за децата (Амонашвили, 1989). Общуването на педагога с децата не се свежда до транслирането на нова информация, а до емоционално наситен контакт с неговата личност, носещ радост и удовлетворение. В светлината на

съвременните педагогически схващания, ролята на учителя се измества. От първостепенен и главен източник на познания, знания информация, той става извор на мотиви и подбуди за действие. Колкото децата са по-малки, толкова тази негова роля се оказва по-силна и значима. Всъщност във всяка дейност става особено важно не просто да се придобие определено количество знания, но да се изберат най-значимите от тях, за да могат да се прилагат при решаването на различни проблеми (Велева,2012,стр.33).

Изследванията на творческото мислене започват да се разширяват през втората половина на 20 век. Тогава са съставени първите диагностични задачи, разкриващи нивото на развитие на творческото мислене. Процесите на творчество у децата и юношите започват да се изследват експериментално. Разработени са първите учебни програми за формиране на творчески способности. По това време се разкриват психологическите компоненти на творческата дейност: гъвкавостта на ума; систематично и последователно мислене; диалектика; готовност за риск и отговорност за взетото решение (Огордникова, 2002).

- Гъвкавостта на ума включва способността да се идентифицират съществени характеристики от различни произволни такива и способността бързо да се престроява от една идея към друга. Хората с гъвкав ум обикновено предлагат много решения наведнъж, като комбинират и варират отделни елементи от проблемна ситуация.
- Систематичността и последователността позволява на хората да управляват творческия процес. Без тях гъвкавостта може да се превърне в „идеен скок“, при който решенията не са напълно обмислени. В този случай човек, който има много идеи, не може да избира между тях. Не е решителен и зависим от хората около него. Благодарение на систематичността всички идеи се свеждат до определена система и се анализират последователно. Много често с такъв анализ, на пръв поглед, една абсурдна идея се трансформира и отваря пътя към разрешаването на проблема (Маркова, 2004).

Креативният мислител също се нуждае от способността да поема рискове и да не се страхува да поеме отговорност за своето решение. Това е така, защото често старите и обичайни начини на мислене са по-разбираеми за повечето хора.

Помощта на възрастните и по-специално на учителя е и да научи детето да създава. В резултат на такава помощ детето трябва да научи:

- да се учудва на всичко, сякаш виждаш всичко за първи път. Така малкият бъдещ творец ще може да открива и твори дори от обикновени, делнични на пръв поглед неща от заобикалящата го среда;

- да вижда, чува, почувства (изненадва се, започва да гледа, да слуша ...) - начинът, по който майката вижда, чува, усеща детето си, пилота усеща - своя самолет, моряка - кораб. Детето

- трябва да се научи да вижда със затворени очи. Източникът на художественото творчество е паметта;

- да мечтае (фантазията е спойката, която държи заедно разнообразието - в неговото единство - неща, свързвайки ги в едно удивително цяло).

Тези три дарби са достатъчни, за да бъде детето поет по душа, но не и на практика. За да създаде творческо произведение, то трябва също така да се научи да го прави: За целта трябва:

- да владее техниката на творчеството (изкуството на словото, техниките на занаята).

- Да се научи да създава „завършено произведение“.

Важно е за детето с творчески потенциал да се упражнява ежедневно (с рисуване, четене, музика или спорт), за да се научи не само на това, което трябва да знае, но и също така да може да го прави и да знае как да го прави:

- Да гледа, за да види красотата;
- Да слуша, за да чуе хармонията в музиката или природата;
- Да усеща чувствата на другия, за да не наранява с думи;
- Да говори така, че да бъде чуто;
- Да бъде себе си;
- Да работи творчески;
- Да създава вдъхновение.

Съвременната педагогика вече не се съмнява, че е възможно да се преподава творчество. Въпросът е само да се намерят оптималните условия за такова обучение.

Важно е да се разбере, че творчеството не е толкова умение, колкото начин на мислене, способност да се реагира нетрадиционно на задача, да се намерят неочаквани решения. В днешно време се обръща голямо внимание на наличието на творчески способности у по-малките ученици, способността им да мислят по оригинален и интересен начин. В бъдеще специалисти, които могат да мислят извън кутията, "творчески" са търсени в почти всички професионални области - от разработването на сложни софтуерни продукти до проектирането на помещения и сгради. Много родители вярват, че способностите на детето са готов набор от умения и способности. Те обаче грешат. Човек не се ражда способен за определен вид творчество (рисуване, пеене, писане). Наличието на определени способности в него най-вероятно ще се дължи на влиянието на правилната организация на образованието и обучението в началния етап от живота му. Ето защо е много важно да се оцени навреме степента на „включване“ на детето в творческия процес, желанието му да намери необичайни и уникални решения.

Няколко критерия, по които може да се прецени готовността на малкия ученик за творчество:

- Той обича нестандартните задачи, фантазира с удоволствие, може да измисли нещо ново: литературен герой, несъществуващо животно, собствена версия на края на любимата му приказка, карикатура.
- Неговите отговори на прости въпроси обхващат възрастните, намира оригинални решения за предложените задачи, не обича да избира от готови опции.
- „Бликане“ с идеи във всички области на образованието: от решаване на логически упражнения до задачи за правене на нещо в уроците по труд.

Трябва да се помни, че периодът на начална училищна възраст е много отговорен и труден. Детето попада в напълно нова атмосфера за себе си, изгражда различно ниво в системата си от социални отношения (учител-ученик), придобива нов опит в общуването с хората. Следователно тази възраст предоставя допълнителни предимства за развитие на творческите способности, от една страна, обогатявайки съществуващите умения, от друга, отваряйки поле за придобиване на нови знания и опит.

Важно е да се отбележи, че по-малките ученици се характеризират със слабо развита независимост в работата в сравнение с по-големите. Не винаги правилно разбиране на явленията наоколо, невъзможност да се открие основното в дадена ситуация. Те все още са на крехка възраст и имат малко когнитивен опит. Всяко дете има въображение, фантазия, но те се проявяват по различни начини, в зависимост от индивидуалните му особености. Някои са толкова ограничени от ситуацията, че всяка психическа промяна в нея представлява значителни трудности за тях. Понякога ученикът не може да овладее

учебния материал само защото не е в състояние мислено да си представи за какво говори учителят или какво пише в учебника. За други пък всяка ситуация е материал за дейността на въображението.

Заклучение

Актуалността на проблема за развитието на творческите способности на децата в начална училищна възраст се дължи на необходимостта от научно обосновано решение на практическите проблеми на началното образование, търсенето на начини за подобряване на организацията на творческата дейност на учениците. Наред с общото образование, за съвременния човек е важно и да развие много други умения, едно от които е творческото мислене. Днес, именно то, се проявява в много области на професионалната дейност. Изкуството и творчеството, рекламата и маркетингът повсеместно изискват нестандартен подход за решаване на работни задачи. И в областта на науката и технологиите не минава без свежи идеи, именно те са двигател на прогреса. Творческото мислене играе огромна роля в човешкия живот. То е онзи фактор, чието присъствие е необходимо, за да се създаде нещо ново, защото всички съвременни изобретения са резултат от нестандартен подход към познати неща. Готварската печка, телефона, прахосмукачката и дори обикновената електрическа крушка са предмети, познати ни от години, достъпни за всички. Рядко обаче се замисляме, че всички те са били иновативни идеи на изобретателите от миналото.

Още от училище всички знаем имената на големи учени като Никола Тесла, Томас Едисон, Александър Бел и др. Техните дела, изпреварвайки времето си, са тласнали човечеството към много съвременни открития. Не се знае как би изглеждал животът ни, ако не беше техният принос към световната наука. Творческото мислене е важно не само в областта на технологиите. Има много професии неразривно свързани с него. Изкуство, дизайн, реклама, маркетинг, здравеопазване и т.н. – основата на всички тези области е способността на специалистите да подхождат нетрадиционно към решаването на различни проблеми. Всички тези зрели хора са пораснали деца, които са имали креативно въображение и творческо мислене.

Библиография:

- Амонашвили, Ш. (1989). Здравейте, деца! Как сте, деца?. София: Народна просвета.
- Велева, А. (2013). Педагогика на творчеството. Русе.
- Василева, Е. (2001,2004). Урокът в началното училище. София: Свят.
- Виготски, Л. С. (1997). Въображение и творчество в детството. Санкт Петербург: Союз.
- Маркова А. К., Формиране на учебна мотивация в училищна възраст. Педагогика, 2004, № 4 – 6, 21-38.
- Маркова А. К., Формиране на интерес към ученето сред учениците. Педагогика, 2004, №4-6, 11-22.
- Огородникова М. (2002). Възпроизвеждаща и творческа дейност на учениците в обучението. София: И. Т.
- Фридман Л. М. (1998). Психологически наръчник на учителя. София: Образование.
- Яковлев В.Я. (2005). Философски принципи на творчеството. Санкт Петербург: Союз.

Интернет източници:

Легкоступ, Пл. (1996). Развитие на детското творчество, въображение и способности, чрез изобразяване по асоциации. Детето и творбата, Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий", В. Търново, 1996, I-во издание

<https://journals.uni-vt.bg/getarticle.aspx?aid=3688&type=.pdf> [посетен на 01.04.2023]